

Гуманітарні проблеми медицини та питання викладання у вищій медичній школі

УДК 378.147

Асламова М.В.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

ВДНЗУ « Українська медична стоматологічна академія », м. Полтава

У статті розглянуті особливості соціалізації молоді в українському суспільстві, соціально-психологічні чинники соціалізації та представлені результати дослідження соціально-психологічної адаптації студентської молоді.

Ключові слова: молодь, соціалізація, адаптація, освіта, суспільство.

Незважаючи на посилену зацікавленість проблемами соціалізації, досі питання соціально-психологічних чинників, що забезпечують успішний перебіг процесу соціалізації студентської молоді, досліджені недостатньо. Є певне протиріччя між загальною потребою ефективного впливу на соціалізацію молоді через розуміння соціально-психологічних чинників цього процесу і недостатнім теоретичним та емпіричним дослідженням питань, пов'язаних із соціальним становленням особистості. Ідея формування механізмів соціалізації через засвоєння соціальних знань, цінностей, умінь та навичок поведінки в соціальному житті визначає пошук таких основ, знання яких дозволило б оптимізувати процес становлення інтересу та участі молодого покоління в сучасному українському суспільстві.

Мета дослідження

Дослідження процесу соціалізації, а також виявлення рівня соціально-психологічної адаптації та соціально-психологічних чинників, що зумовлюють специфіку соціалізації молоді в українському суспільстві.

У зв'язку з цим постає низка проблем, безпосередньо пов'язаних із процесом соціалізації:

причини змін ціннісних пріоритетів суспільства та особистісних змін, виявлення соціально-психологічних чинників, що зумовлюють особливості перебігу процесу соціалізації. Певний інтерес викликає юнацький період соціалізації, оскільки саме цей вік є найбільш «чутливим» до соціальних змін, що відбуваються в суспільстві. Психологічні дослідження дають підставу стверджувати, що саме юнацький вік характеризується інтенсивним формуванням ціннісних орієнтацій як фундаментального психологічного новоутвору, що детермінує розвиток найбільш значущих особистісних рис [2, с. 18].

Соціалізація молоді дуже важлива сьогодні для України, бо від її успішності залежить майбутнє українського суспільства.

Молода людина - це особистість, а особистість - це результат соціального становлення індивіда шляхом подолання труднощів і накопичення власного життєвого досвіду. Вроджена геніальність автоматично не гарантує того, що людина стане великою особистістю. Вирішальну роль відіграє соціальне середовище, в яке потрапляє людина після народження. Особистість - це поєднання індивідуальних особливостей і виконуваних нею соціальних функцій, особлива якість, отримана індивідом завдяки суспільним відносинам. Відповідно, між розвитком особистості та суспільством існує пряма залежність.

Аналіз проблем і особливостей соціалізації молоді не можна не почати з уточнення терміна «молодь». Якщо висловлюватися буденно, то молодь - це не тільки майбутнє, але й «живе сьогодні». Тож важливо зрозуміти, наскільки вже сьогодні молоде покоління визначає зміст і характер майбутнього, наскільки несе в собі «дух нового часу». Серед факторів соціологічного визначення «молоді» вчені виділяють: вікові межі і соціально-педагогічні особливості; специфіку соціального статусу, рольових функцій, соціокультурної поведінки; процес соціалізації як об'єднання соціальної адаптації молоді та індивідуалізації.

Дослідження проблеми соціалізації, її сутності і змісту аналізуються в працях Ананьєва Б. Г., Андреевкова Н. В., Батеніна С. С., Буєвої Л. П., Москаленко В. В., Немировського В. Г., Паригіна Б. Д. та ін. [3].

Постановка проблем соціалізації особистості викладена в працях Кона І. С., Шкаратіна О. І., Коршунова А. М., Давидова Ю. Н. і Роднянської І. Б., М'яло К. Г., Іконникової С. Н., Чередниченко Г. А., Шубкіна В. Н. та ін. [14].

Стадії і етапи процесу соціалізації, їх характеристики і критерії виділення розглядаються в працях Антипова Л. А., Гилінського Г. І., Кузнецової А. Я., Кона І. С. та ін. Інститути соціалізації аналізують Андреевкова Н. В., Титаренко В. Я. та ін. [4].

Досить цікаві та корисні праці західних учених, у яких розкрито взаємозв'язки між поколіннями в сучасних умовах. Це зокрема монографії,

авторами яких є Розак Т., Кройц Х. Унікальним за своїм енциклопедичним характером є видання за редакцією Д. Гослінга, яке охоплює близько тридцяти проблем соціалізації [7]. Аналізу процесу соціалізації в сучасному динамічному світі присвячені праці Таллмана І., Маротц-Бадена Р., Піндаса П. Але, незважаючи на досить добру розробленість, натепер у наших гуманітарних науках проблеми соціалізації скоріше намічені, ніж глибоко проаналізовані [5].

Проблема цієї теми полягає в тому, що поява нових і радикальна зміна традиційних каналів соціалізації молоді в сучасному перехідному українському суспільстві привели до збільшення кількості людей, які ведуть асоціальний, аморальний спосіб життя.

Нині, коли в нашій країні радикально змінюються всі суспільні відносини і соціальні інститути, вивчення особливостей соціалізації молоді стає актуальною дослідницькою проблемою, що привертає увагу не тільки вчених, а й практичних працівників різних рівнів - від політиків до батьків та вчителів.

Соціалізація особистості починається з перших років життя і закінчується періодом громадянської зрілості людини, хоча, зрозуміло, повноваження, права й обов'язки, набуті нею, не свідчать про те, що процес соціалізації цілком завершений - за деякими аспектами він триває все життя. Головними етапами соціалізації особистості вважають дитинство, юність, батьківство, зрілий вік та старість.

Проблеми соціалізації молоді пов'язані з глибокими та швидкоплинними соціальними змінами, зокрема зі зміною ідеологічних орієнтирів у вихованні особистості та посиленням дії стихійних чинників, що впливають на становлення сучасної молоді людини як соціальної особистості.

У зв'язку з цим мета, на розгляд якої спрямована стаття, може бути сформульована в контексті специфіки й особливостей соціалізації студентської молоді як соціально-демографічної групи в сучасному суспільстві.

Актуальність проблем соціалізації молоді пов'язана з глибокими та швидкоплинними соціальними змінами, зокрема зі зміною ідеологічних орієнтирів у вихованні особистості та посиленням дії стихійних чинників, що впливають на становлення сучасної людини як соціальної особистості.

На основі вищевикладеного можна зробити висновок, що навчання - процес соціальний, який обов'язково охоплює виховні функції і спрямований на виховання людини, розвиток її задатків, здібностей, формування гармонійно розвинутої особистості, її моральних, культурних якостей, відповідної поведінки в суспільстві. Складовими процесу соціалізації є виховання, навчання, які, образно кажучи, можна назвати окультуренням людини, тобто прищепленням їй раніше заданих культурних рис.

На основі проаналізованих сутності та структури процесу соціалізації випливає, що соціалізація - процес освоєння ролей та очікуваної поведінки в стосунках із сім'єю, суспільством і розвитком задовільних зв'язків з іншими людьми.

Виділяють три умовні групи завдань, які вирішуються людиною на різних етапах соціалізації: природно-культурні, соціально-культурні, соціально-психологічні.

Процес соціалізації має свої механізми, які впливають на його реалізацію. Перша група механізмів соціалізації - соціально-психологічні як окремої особистості, так і молоді в цілому. До таких механізмів належать:

- імпринтинг;
- наслідування;
- екзистенційний натиск;
- ідентифікація;
- рефлексія.

Другою групою механізмів соціалізації, яка більшою мірою торкається такого соціально-виховного процесу, є соціально-педагогічні, до яких належать:

- інституційний;
- традиційний;
- стилізований;
- міжособистісний.

Отже, соціалізацію можна розглядати як процес становлення соціальної особистості, навчання та засвоєння індивідом соціальних норм і культурних цінностей, установок і зразків поведінки того суспільства, соціальної групи і громади, до яких він належить [6, с. 38].

Розглянувши сучасні підходи в дослідженні та розв'язанні проблем соціалізації молоді, ми визначили, що теорія соціалізації переживає «друге народження». Це стало можливим завдяки виникненню певних соціальних і теоретичних передумов.

Соціальні передумови полягають у суспільних змінах, які відбуваються в сучасному українському суспільстві в період його трансформації. Ці зміни впливають на всі складові і хід соціалізації особистості.

На основі досліджень у галузі когнітивної соціальної психології можна дійти висновку про те, що індивід є творцем соціального простору, ненормованого в момент свого становлення. Нормативні моделі, які засвоює індивід у процесі соціалізації, змінюються через їх смислову інтерпретацію ще до того, як він застосовує їх у певних ситуаціях.

Розвиток когнітивістських теорій у соціальній психології зумовив появу нових характерних тенденцій у теорії соціалізації, головною з яких є домінування конструктивістського підходу в аналізі соціалізації. У процесі соціалізації формуються передумови для виконання завдань наступного етапу розвитку особистості.

Освіта в буквальному сенсі слова - «формування образу» думок, дій людини в суспільстві. Це процес засвоєння знань, опанування вміння-

ми і навичками. Основний шлях отримання освіти - навчання в різних навчальних закладах.

Отже, освіта вирішує завдання ідеалізації особистості, її культури, фізичного і морального розвитку, отримання загальної і професійної освіти.

Вивчення процесу соціалізації студентської молоді показало, що це складний соціальний феномен, завдяки якому особистість здобуває та розширює палітру соціальних якостей; у сучасній вищій школі соціалізація не зводиться тільки до засвоєння знань, сьогодні актуальними стають проблеми різнобічного розвитку особистості, передусім її суб'єктності; в процесі соціалізації студенти не тільки засвоюють та відтворюють соціальні цінності, але й піднімаються до найвищого ступеня соціального розвитку - здатності до соціальної творчості; особливістю соціалізації молоді у вишах є її органічне включення до цілісного навчально-виховного процесу, що, у свою чергу, визначає характер управління нею, яке відбувається не прямо, а опосередковано - через організацію виховного процесу; соціалізація в умовах демократичних перетворень у системі вищої освіти передбачає надання молоді більших прав та відповідних обов'язків, що змінює традиційне співвідношення між прагненнями молодого покоління і реальними можливостями для їх реалізації.

Установлено, що соціалізація студентської молоді відбувається у виховному процесі, який становить собою спеціально організоване педагогічне середовище, збагачене соціальною реальністю. Виховний процес розглядається як цілісна система, що містить єдність цілей, технологій і результатів формування особистості, як соціокультурний педагогічний феномен, у якому немає єдиного руху до поставленої мети, а є складна сукупність різноманітних рухів, які розгортаються не тільки всередині процесу, а й поза ним - у широкому соціальному контексті. Це дає можливість використовувати у виховному процесі соціально-педагогічну імітацію як аналог реального соціуму. Імітування у виховному процесі реального життя з усіма його складностями і суперечностями дозволяє молоді оволодівати не сурогатними знаннями, а отримувати свій особистий суб'єктний досвід.

Соціалізація і соціальна адаптація особистості нерозривно пов'язані між собою, а навчальний заклад виступає як найважливіший інститут створення умов для успішної соціалізації та адаптації особистості.

Соціально-психологічна адаптація - це пристосування людини як особистості до існування в суспільстві відповідно до вимог цього суспільства і власних мотивів, потреб та інтересів [14].

Важливим засобом досягнення соціально-психологічної адаптації виступають загальна освіта і виховання, а також трудова і професійна підготовка. Основні її прояви - взаємодія (в тому числі і спілкування) людини з іншими людьми і її

активна діяльність.

Ураховуючи те, що «соціально-психологічна адаптація» в традиціях зарубіжної психології виступає як синонім слова «соціалізація» в широкому значенні цього слова, було визначено, що доцільно використати «Методику діагностики соціально-психологічної адаптації Роджерса К. і Даймона Р.» (адаптована нами), в основу якої покладена концепція взаємовідносин людини з оточенням і з собою як суб'єкта власного розвитку, здатного відповідати за свою поведінку.

Ця методика дає можливість визначити рівень соціально-психологічної адаптації, спираючись на запропоновані ними параметри: 1) адаптація, 2) самоприйняття, 3) прийняття інших, 4) локус контролю (внутрішній-зовнішній), 5) емоційна комфортність. Додатково ця методика дає можливість визначити такі соціально-психологічні показники, як схильність до домінування та ескапізм (утеча від проблем).

Опитувальник складається зі 101 твердження, 36 з яких відповідають критеріям соціально-психологічної адаптованості особистості, 37 - критеріям дезадаптованості, 28 запитань мають нейтральний характер і містять контрольну шкалу («шкалу брехливості»).

Отримані показники зіставлялися з межами норми, запропонованими в методиці. Результати «до» зони невизначеності інтерпретували як дуже низькі, а «після» найвищого показника в зоні невизначеності - як дуже високі.

Описана методика також дозволяє підраховувати інтегральні показники у відсотках, даючи можливість діагностувати низький (менше 40%), середній (40-70%) і високий (більше 70%) рівні соціально-психологічної адаптації.

Вибірка дослідження становила 50 студентів 1 курсу ВДНЗУ «УМСА» м.Полтави: 25 юнаків і 25 дівчат. Подальша робота з опитувальником полягала в аналізі сукупності інтегральних показників соціалізації. Високі результати за всіма базовими характеристиками дозволили зробити висновок про соціалізованість респондента. Співвіднесення кількості опитаних із характеристикою «соціалізованість» із загальною кількістю обстежених забезпечило визначення індексу соціалізованості респондентів у відсотковому значенні.

За результатами дослідження ми визначити, що рівень соціалізованості осіб чоловічої та жіночої статі у віці 17-18 років однаковий. Однак головним завданням було визначити загальний рівень соціалізації студентської молоді в цілому. Отже, отримані результати вказують на те, що низького рівня соціально-психологічної адаптації немає в жодного з респондентів, а точніше: серед юнаків: 20% опитаних мають високий рівень соціально-психологічної адаптації; 80% опитаних мають середній рівень соціально-психологічної адаптації. Серед дівчат: 20% опитаних мають високий рівень соціально-психологічної адаптації; 80% опитаних мають

середній рівень соціально-психологічної адаптації.

Загальний аналіз отриманих даних усіх респондентів показав, що 40% респондентів мають високий рівень соціально-психологічної адаптації. І відповідно 60% усіх респондентів мають середній рівень соціально-педагогічної адаптації.

Висновок

Отже, можна стверджувати, що студентська молодь, яка навчається у ВДНЗУ «УМСА», має достатній рівень соціалізації, що загалом свідчить про її підготовленість до подальшого життя, навчання, відновлення та створення нового сталого українського суспільства.

Оскільки молодь для кожного суспільства - це його майбутнє, то національно-духовне відродження України неможливе без переосмислення теорії та практики соціалізації молоді. Для покращення всіх показників соціалізації до найвищих необхідних поліпшення і налагодження педагогічного та соціально-психологічного впливу на студентську молодь у вищих навчальних закладах.

Література

1. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания / Ананьев Б.Г. – М. : Наука, 1977. - 380 с.
2. Андреева Г.М. Социальная психология / Андреева Г.М. - М. : Аспект Пресс, 2001. - 376 с.
3. Батенин С.С. Человек в его истории / Батенин С.С. – Л., 1976. – 384 с.
4. Бойко В.В. Социально-психологический климат коллектива и личности / В.В. Бойко, А.Г. Ковалев, В.Н. Панферов. - М. : Мысль, 1983. - 206 с.
5. Васильев Я.В. Ситуативный подход у психологии та рівневої структури особистості / Я.В. Васильев // Педагогіка і психологія. - 1999. - №2. - С. 5-10.
6. Вікова та педагогічна психологія ; За ред. О.В. Скрипченко, Л.В. Долинського, З.В. Огороднійчук. - К. : Просвіта, 2001. - 415 с.
7. Гессен С.И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию / Гессен С.И. - М., 1995. – 477 с.
8. Гуменюк О.С. Я-концепція у плинні соціального довкілля / О.С. Гуменюк // Психологія і суспільство. - 2004. - №2. – С. 125-143.
9. Коломинский Я.Л. Психология взаимоотношений в малых группах / Коломинский Я.Л. - Минск, 1976. – 350 с.
10. Максименко С.Д. Саморозвиток суб'єкта навчальної діяльності / С.Д. Максименко // Психолог. - 2004. - №5. - С. 2-5.
11. Обозов Н.Н. Психология межличностных отношений / Обозов Н.Н. - М., 1990. – 204 с.
12. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: у 2 кн. / Орбан-Лембрик Л.Е. - К., 2004. – 576 с.
13. Подоляк Л.Г. Психологія вищої школи / Подоляк Л.Г. - К., 2006. - 320 с.
14. Хрестоматія по соціальної психології: учебное пособие; сост. Т.Кутасова. – М. : Международная педагогическая академия, 1995. - 222 с.

Реферат

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ СОЦИАЛИЗАЦИИ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Асламова М.В.

Ключевые слова: молодежь, социализация, адаптация, образование, общество.

В статье рассмотрены особенности социализации молодежи в украинском обществе, социально-психологические аспекты социализации, а также представлены результаты исследования социально-психологической адаптации студенческой молодежи.

Summary

PSYCHOLOGICAL FACTORS OF STUDENTS' SOCIALIZATION

Key words: youth, socialization, adaptation, education, society.

The article focuses on the features of youth socialization in Ukrainian society, social and psychological aspects of socialization. The results of our own research on the social and psychological adaptation of students are presented as well.

УДК 378.147

**Демченко Н.М., Мішук
К.О., Золотарьова Р.Л.**

МЕТОДИ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

ВДНЗУ "УМСА", м. Полтава

У статті розглядаються різні класифікації щодо методів навчання у вищій школі. Метод навчання – це спосіб упорядкованої взаємозв'язаної діяльності викладача й студентів, спрямованої на вирішення завдань освіти.

Ключові слова: метод, навчання, вища школа, дидактичне завдання, підхід, професійна підготовка.

Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття") визначає потребу перегляду усталених підходів до змісту, методів і форм навчання.

Метод – (від грец. *metodos* – шлях до чогонебудь) означає спосіб діяльності, спрямованої на досягнення певної мети.

Метод навчання – спосіб упорядкованої взаємозв'язаної діяльності викладача й студентів, спрямованої на вирішення завдань освіти [1].

В дидактичній літературі іноді розрізняють методи викладання, що стосуються діяльності вчителя і методи учіння, що забезпечують протікання навчальної діяльності учнів. Методи навчання характеризують насамперед спільну роботу вчителя й учнів.

Окрім основного визначення в літературі зустрічаються й інші визначення методів навчання:

Метод – це форма руху змісту навчального матеріалу.

Метод – це упорядкована сукупність методичних прийомів, дій та операцій, за допомогою яких організовується навчальна діяльність учнів і процес засвоєння знань.

Метод – форма обміну навчальною інформацією між тим, хто навчає, і тим, хто вчиться.

Метод – форма руху пізнавальної діяльності учнів.

Метод – упорядкована сукупність прийомів, дій і логічних операцій.

Метод – це спосіб співробітництва педагога й учнів.

Таким чином, метод навчання – досить складне, багатоякісне багатовимірне педагогічне явище, в якому знаходять відображення